

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 2 1 1 1
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502735
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 02

M 184

II 2013

Ferdynand Kretel

para Pom.
Bydgoszcz Swój AK
+ Nuszkowski Bernard
przybrał: Edek Lang
maszyna

X: 184/793 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Muszkowski Bernard Ed.

J: A-184/493 Pom.

pozo. Pom. Lwów AK

- 1./1. Relacja k. 4 s. 1-4
- 1/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora k. 1 s. 1
- 1/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące delatora k. 1 s. 1
- II. Materiały uzupełniające relację —
- III/1. Materiały dotyczące rodziny relatora —
- III/2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —
- III/3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —
- III/4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —
- III/5. Inne .....
- IV. Korespondencja
- .....
- .....
- .....
- V. Nazwiskowe karty informacyjne : k. 1
- VI. Fotografie brak

7/11. Relacja - Nuszkowski Bernard:

1. Złotek Ferdynand, biogram Nuszkowskiego Bernarda z 19.04. 1988, kop. mpis. k. 1 s. 1

2. Złotek Ferdynand, biogram Nuszkowskiego B. E. z 15.01. 1989 wraz z listem autora do prof. J. Węzierskiego z 20.12.1988, kop. mpis. k. 3 s.

Kopie z **ARCHIWUM** 3/1/1
Zbiory Zawackiej
M-184
poz. _____
data wpływu V-1988

BERNARD NUSZKOWSKI

Bernard Edmund NUSZKOWSKI urodził się 6.11.1913 roku w Bydgoszczy, jako najstarszy syn Karola Nuszковского, podministra siodlarskiego i właściciela kamienicy (przy ul Wileńskiej 4) i Marianny z d. Głazik.

Rodzina osiadła w Bydgoszczy od dawna: najstarszy ślad z r. 1872.

Bernard miał dwu braci: Franciszka Józefa, ur. 3.4.1915 (zmarł przed kilkunastu laty, na ślad potomstwa nie natrafiłem) oraz Jan, który w wieku lat 16 (ur. 1921), uczeń Szkoły Handlowej; zginął tragicznie" (tak w nekrologu): podobno utonął w rzece.

Nie odnaleziono śladu siostry w dokumentach urodzenia z lat 1910-1920. Przekaz ustny sąsiadów z ul. Wileńskiej o rzekomo najstarszej siostrze tym samym się nie potwierdził.

Ojciec BN ostatnio pracował na PKP: w 1935 roku figuruje jako urzędnik kolejowy emeryt.

Nie natrafiłem na ślady pobytu w gimnazjum: szkoła do której najprawdopodobniej chodził nie posiada spisu maturzystów (inne mają, lecz tam BN nie figuruje).

Nic nie wiadomo ani o studiach (maturę mógł zdać w 1930 albo 1931 roku) ani o służbie wojskowej. Informacja KR o "poruczniku Nuszowski" w lwowskim Kedywie, nasuwa przypuszczenie, że BN ukończył przed wojną jakąś podchorążówkę - o ile przypuszczenia co do gimnazjum są trafne - we Włodzimierzu Wołyńskim (czyli artylerię). Mógł tam być albo zaraz po maturze, albo co pewniejsze - po ukończeniu studiów.

Przed podjęciem pracy w Polskim Radiu w Bydgoszczy, pracował w redakcji którejś z miejscowych gazet - podobno w Toruniu w tamt. urzędowce "Dzień Pomorski". Rzecz wymaga potwierdzenia.

W grudniu 1936 albo w styczniu 1937 objął funkcję kierownika Studia bydgoskiego Polskiego Radia. Pamięta Go doskonale z tego okresu p. Józef DOJAS - wtedy prac. techniczny Studia, podlegającego Rozgłośni w Toruniu. Potwierdzają to zał. zdjęcia.

Bydgoszcz 19.4.1988 r.

Sporządził:

F. Ziętek

Zał.: Zdjęcia 2.

Metryka urodzenia

Wycinek z listu KR

~~Odbitki zdjęć artykułów prasowych (str. 3.)~~

(BEZ WZMIANKI o BN)

C

mgr Ferdynand Ziętek
Al. Powstańców Wlkp. 27 m 15
85-090 Bydgoszcz - tel. 41-03-13

11/2

list F Biłku z Bydgoszczy
do prof. Z. Węgrzynskiego K-cc Bydgoszcz 20.12.1988 r.

Szanowny Panie Profesorze !

Wreszcie udało mi się skontaktować z p. Janiną Tomczak, z d. Nuszkowską, siostrą Bernarda (ur. 1922).

Rezultat zaskakujący: mnóstwo nowych, nieoczekiwanych danych do życiorysu, kilka dokumentów, parę zdjęć i list z 1943 r. (zał.).

I rewelacyjne oświadczenie p. Janiny: egzekucja w styczniu 44 r. odbyła się wykonana przez powieszenie, a nie przez rozstrzelanie, jak pisał Poetka.

Nie wiadomo, czy uda się odszukać zdjęcie szubienicy tej egzekucji: zażądałem p. Janinę, by koniecznie to zdjęcie odszukała. Zobaczymy.

Wiadomość o tym pochodzi albo od p. Bronisławy N. albo od p. Szukałskiego, pochodzącego z Bydgoszczy, współwięźnia Bernarda (jakoby wypuszczonego za okupem).

Bernard zawarł ślub z Bronisławą jesienią 1943 r. Dokładna data jest na innym też szukanym zdjęciu. Krótco po ślubie oboje zostali aresztowani. Bronisława została wypuszczona jeszcze przed egzekucją. Po wojnie osiedliła się w woj. gdańskim. Do 1952 r. utrzymywała kontakt z Janiną (na odwrocie zdjęcia dedykacja datowana 1952 r.).

Następne spotkanie zostało umówione na ok. 10.1.89 r. Do tego czasu zostaną wykonane odbitki zdjęć - być może odnajdą się zdjęcia ślubne egzekucji.

"Lang" jest fałszywym nazwiskiem Bernarda, na które wysyłano korespondencję i t.p.

Po wizycie styczniowej napiszę nowy biogram Bernarda - poprzedni jest poza niektórymi danymi nieaktualny.

Co Pan sądzi XX o liście z 43 r.? Przecież Bernard był w komórce legalizacji, na "lewych" papierach, a ściągając z Brombergu (gdzie mógł być inwigilowany!) oryginalne dokumenty, by wziąć ślub ???

Serdecznie pozdrawiam - życząc Panu i kolegom ze środowiska
wszystkiego najlepszego w Nowym Roku

z szacunkiem

mgr Ferdynand Ziętek
Al. Konstanców Wlkp. 27 m 15 BERNARD NUSZKOWSKI
85-090 Bydgoszcz - tel. 41-03-18

ARCHIWUM
Biblioteka Zamkowa
poz. M-184
data wpływu I-1989
21/3

Bernard Edmund NUSZKOWSKI, ur. 6.11.1913 r. w Bydgoszczy, jako najstarszy syn Karola Nuskowskiego (podmistrza siodlarskiego, prac. Warsztatów PKP I Klasy w Bydgoszczy, właściciela kamienicy czynszowej, przy ul. Wi-
leńskiej 4.) i matki, Marianny, z d. Głazik (urodzonej w Kotomierzu, pow. bydgoski). Dziadek Bernarda był właścicielem berlinki w Świeciu (a więc człowiekiem b. zamożnym) - tam urodził się ojciec Bernarda. Nie doszukałem się rodowodu sięgającego na Kaszuby. Rodzina osiadła w Bydgoszczy od dawna: najstarszy zapis z 1872 r.

Bernard miał dwu braci: Józef (ur. 1915), członek Bydg. Tow. Wicślarskiego, utonął w lipcu 1939 r.; Jan, uczeń szkoły handlowej, zginął w 1937 r. pod samochodem.

Siostra Janina Tomczak, (ur. 1922), żyje.

Druga siostra, Anna Ziętak (1917), zmarła przed kilku laty.

Bernard ukończył w 1931 r. Liceum Handlowe w Bydgoszczy i studiował na Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie. Miał Działalność w Stow. Przyjaciół Pomorza (organizacji akademickiej) w Warszawie. Po ukończeniu studiów, w 1935 r. został powołany do odbycia czynnej służby wojskowej w Dyw. Kursie Podchr. Rez. 15 DP, przy 62 pp w Bydgoszczy. Działalność w tym czasie jako korespondent mies. "Podchorążych", wydawanego w Warszawie. W 1937 r. został powołany na ćwiczenia wojskowe, brał udział w manewrach w pow. wyrzyskim i w defiladzie przed marsz. Śmigłym-Rydzem w dniu 15.9.37 r. w Bydgoszczy. W jakiś czas potem został mianowany podporucznikiem rezerwy. W czasie studiów i po studiach pracował w prasie w Warszawie oraz w Toruniu i Chojnicach w redakcji "Dziennika Pomorskiego" (czasopisma prorządowego - stąd bydgoskie dzienniki, o orientacji endeckiej wzgl. chadeckiej przemilczały objęcie przez Nuskowskiego kierownictwa bydgoskiego Studia toruńskiej rozgłośni Polskiego Radia). W legitymacji ZUS jest na str. 56-57 adnotacja: "15.11.37 rozpoczął pracę w Polskim Radio Spółka Akcyjna Rozgłośnia Pomorska w Toruniu"

Był członkiem "Konfraterni Artystów" w Toruniu od 25.2.1938 r.

W okresie bydgosko-toruńskim opublikował sporo obszerniejszych artykułów w "Dzienniku Pomorskim".

1.6.38 r. został kierownikiem Studia Bydgoskiego PR i pełnił tę funkcję do sierpnia 1939 r.

Został zmobilizowany - prawdopodobnie do 62 pp i skierowany do Ośrodka Zapasowego 15 dywizji w Sandomierzu (przeniesionego później do Chełma Lub. i Przemyśla). Został ranny w dłoń pod Lwowem. Do Bydgoszczy nie wrócił.

Siostra Janina twierdzi, że we Lwowie pracował w jakimś laboratorium

(na zdjęciach nosił biały fartuch) i występował pod nazwiskiem "Edek Lang"-
tak były adresowane przesyłki.

Jesienią 1943 zawarł związek małżeński z Bronisławą (nazwisko panieńskie
nie znane), pochodząca ze Lwowa lub okolic. Wkrótce po ślubie oboje zo-
stali aresztowani. Bronisława została zwolniona z więzienia. Bernard zginął
na placu Solnych w Lwowie w publicznej egzekucji 14.1.1944 r. Wg wiersza
Jadwigi Ganskiej-Kempickiej, opublikowanego poraz pierwszy w 1944 roku,
Bernard zginął rozstrzelany. Natomiast siostra Bernarda, p. Janina T., twierdzi
że brat został powieszony: rodzina otrzymała zdjęcie szubienicy. Zdjęcie
tego jeszcze nie odnaleziono.

Wg informacji K. Rawicza, podwładnego Bernarda, Bernard działał w Kedywie,
przed 23.7.1942 r. (data aresztowania Rawicza), w jedn.o kryptonimie:
"Les".

Od stycznia 1943 do aresztowania, w październiku 43, był kierownikiem
Referatu Legalizacji Oddz. III Sztabu Komandy Obozaru nr. 3.

Wg p. Janiny aresztowanie nastąpiło po zatrzymaniu przez gestapo
Iączniczki, wracającej z podróży służbowej do Warszawy (informacja ta
pochodzi od Bronisławy, i została zapamiętana przez p. Janinę). Rodzina
miała również informacje od Szukałackiego (ze znanej bydgoskiej rodziny)
aresztowanego razem z Bernardem i wykupionego z gestapo. Rodzina miała
po wojnie kontakty zarobane z Bronisławą, która z rodziną repatriowała
odą na Pomorze (wyszła później ponownie za mąż i zmarła przy porodzie)
jak i z Szukałackim (moje poszukiwania Sz. narazie nie dały wyniku).

W broszurze p.t. "Bydgoszcz na radiowej antenie"-praca zbiorowa pod red.
Z. Urbánka, wyd. Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, Bydgoszcz 1975,
nazwisko BN nie występuje.

Bernard Ruzzkowski jest upamiętniony na tablicach:

- przy al. 1 Maja, w Bydgoszczy, wśród poległych i pomordowanych ludzi
prasy i pióra
- na grobowcu rodzinnym na cmentarzu Nowofarnym w Bydgoszczy.

Sporządził: F. Ziętek

Bydgoszcz, 25.1.1989 r.

mgr Ferdynand Ziętek
Al. Powstańców Wlkp. 27 m 16
85-090 Bydgoszcz - tel. 41-03-18

1/2. Dokumenty - Nuszkowski
Bernard:

1. " Odpis skrócony aktu urodzenia "

nr 1150/1913, odpis z 7.03. 1988

kserokop. oryg.

lc. 15, 1

Y/2/1

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

Województwo bydgoskie

URZĄD STANU CYWILNEGO w Bydgoszczy

Odpis skrócony aktu urodzenia

- 1. Nazwisko Nuszkowski
- 2. Imię (imiona) Bernard Edmund
- 3. Data urodzenia szóstego listopada tysiąc dziewięćset
trzynastego/6.11.1913/roku.
- 4. Miejsce urodzenia Bydgoszcz
- 5. Imię i nazwisko rodowe Karol Nuszkowski
(ojca)
- 6. Imię i nazwisko rodowe Marianne Głazik
(matki)

Poświadczam się zgodność powyższego odpisu z treścią aktu urodzenia Nr 1150/1913

Bydgoszcz data 1988.03.07

Wpisano w księgach urzędowych
urzędowych
Wpisano w księgach urzędowych
urzędowych

KIEROWNIK
Urzędu Stanu Cywilnego
Maria Lenińska
inspektor

u-M-8 2000 nr 25/DW-022
1/1500/87, n. 710 000 521.1. A5

1/13. Inne materiały dokumentacyjne
- Muszkowski Bernard:

1. "Biuletyn Informacyjny Życni
Czerwieskiej", nr 3 z 23.01. 1944 z
inf. o śmierci Muszkowskiego
Bernarda (m. in.), kserokop. str.
tytułowej k. 1 s. 1

113/1

**„RZĄD Z. S. R. K. UZNAJE UKŁADY ZAWARTE Z NIEMCAMI
W 1939 r.; DOTYCZĄCE PODZIAŁU TERYTORIUM I SKIEROWANE
PRZECIW POLSCE — ZA NIEWAŻNE”.**

(Art. I. układu polsko-sowieckiego z 30. VII. 1941 r.)

BIULETYN INFORMACYJNY *Ziemi Czerwieńskiej*

Nr. 3 (60)

23 stycznia 1944

Rok IV

CZEŚĆ POLEGŁYM BOHATEROM WOLNOŚCI!

Dnia 14-go stycznia 1944 roku w więzieniu przy ul. Łackiego i na pl. Solotkich we Lwowie rozstrzelano Żołnierzy i Oficerów Sił Zbrojnych w Kraju.

W łańcuchu zbrodni katów hitlerowskich przybyło jeszcze jedno krwawe ogniwo, nierozzerwalnie łączące nas w walce z odwiecznym wrogiem.

W obliczu Majestatu Śmierci poległych Dowódców i Żołnierzy *Armii Krajowej* — Armii, która walczy i zwycięża — ponawiamy uroczystą przysięgę wierności dla Sprawy.

Walka trwa dalej.

Terrorowi wroga, który usiłuje nas zastraszyć grozą szubienic i odgłosem salw plutonów egzekucyjnych — przeciwstawiamy nieugiętą, nieubłaganą, bezwzględną walkę o zwycięstwo naszej Świętej Sprawy.

ZGINĘLI ŚMIERCIĄ BOHATERÓW

Wojciechowski Tadeusz	Pukas Edward
Wojciechowska Danuta	Purski August
Gibalska Aleksandra	Szawel Stefan
Dzierżek Stefan	Wójcicki Ludwik
Nuszkowski Bernard	Wnuk Edward
Pniewski Henryk	Zięba Mieczysław

T: D: 184/793 Pom.

poza Pom.
Lwów

Nuszkowski Bernard
Karty informacyjne
k. 1

1931 URZ. KOK
 NUSZKOWSKI KAROL EMERY
 WILEŃSKA 4 m 1 VORSATTLER
 1925 NUSZKOWSKI KAROL - SIODLARZ -
 WIL. 2
 NUSZKOWSKA GABRIELA -
 KS. SKOŁOPKI 105
 1915 NUSZKOWSKI - PODMISTRZ - WK. DOU
 1918 NUSZKOWSKI KAROL SIODLARZ - WIL. 2
 1910 N. EMILIE - WITWE RYNKACI - 13
 1917
 NUSZKOWSKA ANNA - WITWE RYNKACI - 2
 1915 WK. DOU → CARL - VORSATTLER - 1 -
 EMILIE WITWE ELISABETH 45
 1926 N. K. - URZ. KOK - WK. DOU
 1928 N. K. EMERYT
 EMERYT
 36/32
 1929. URZ. KOK

M-184

AK-Poza Pom

+ Nuszkowski Bernard

Muszkowski Bernard

